

EMEKLİLİK DÖNEMİ DOYUMUNUN YORDAYICISI OLARAK YAŞAM DOYUMU, EVLİLİK DOYUMU VE SOSYAL DESTEK

Bahadır BOZOĞLAN*

ÖZET

Bu çalışma yaşam doyumu, evlilik doyumu, sosyal destek ve emeklilik doyumu arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Çalışmanın amacı yaşam doyumu, evlilik doyumu, sosyal destek ve emekli olma nedenleri gibi değişkenlerin emeklilik doyumuna etkisi olup olmadığını araştırmaktır. Bu çalışmaya Türkiye'nin 60 farklı şehirden 652'si kadın ve 680'i erkek olmak üzere 1332 emekli kişi katılmıştır. Emeklilik doyum envanteri, yaşam doyumu ölçeği, çift uyum ölçeği ve sosyal destek ölçeği veri toplamak için kullanılmıştır. Yapılan adım adım regresyon analizi (stepwise regression analyze) yaşam doyumu, evlilik doyumu ve sosyal desteğin emeklilik doyumunu % 34 oranında yordadığını ortaya koymuştur. Ayrıca, yapılan ANOVA ve Scheffe analizleri hobilerini ve ilgilerini gerçekleştirmek için emekli olanların mevcut şartlar, stres veya işverenin baskısı nedeniyle emekli olanlara kıyasla daha kolay uyum sağladıklarını ve emeklilik doyumlarının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Çalışma sonuçları alanda çalışan araştırmacılar, aile danışmanları ve psikolojik danışmanlar açısından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Emeklilik doyumu; Yaşam doyumu; Evlilik Doyumu; Sosyal Destek

ABSTRACT

The present study searched the relationships between life satisfaction, marital satisfaction, social support, reason for retirement and retirement satisfaction. The purpose of the study was to find out whether variables such as life satisfaction, marital satisfaction, social support and reason for retirement affected the level of retirement satisfaction or not. 1332 retirees, 652 women and 680 men, from about 60 cities in Turkey participated in the study. Retirement satisfaction inventory, life satisfaction scale, dyadic adjustment scale and multi-dimensional social support scale were used to collect the data. Stepwise regression analyzes revealed that life satisfaction, marital satisfaction and social support predicted % 34 of the retirement satisfaction. In addition, ANOVA and Scheffe analyses betrayed that retirees who got retired to have more time for their hobbies and interests adapted to post-retirement period easier and had higher level of retirement satisfaction compared to those who got retired because of stress, employer's pressure and circumstances. The study provides significant findings for researchers, family counselors and psychological counselors.

Giriş

Emeklilik insanın yaşamının son dönemine geçişini gösteren önemli bir mihenk taşıdır (Floyd, Haynes, Doll, Winemiller, Lemsky, Burgy & Heilman, 1992) ve bu dönemdeki en önemli statü değişimidir (Szinovacz, 1980). Bu dönem yetişkinliğin

* Yrd.Doç.Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
bahadirbozoglan@yahoo.com

son evresine geçişin de bir göstergesidir. Bu geçiş yaşamın bütün alanlarını etkiler ve insanın sosyal statüsünde değişikliğe yol açar (Fiske & Chiriboga, 1990; Çakır, Çınar & Denizli, 2014). Bu anlamda emeklilik insan yaşamında stresi artırma potansiyeline sahiptir (Leung & Earl, 2012). Emeklilik yapılan bir çalışmada yetişkinliğin son dönemine ait deneyimlere temel teşkil eden psiko-sosyal bir geçiş olarak tanımlanmaktadır (Zaniboni, Guglielmi, Depolo & Fraccaroli, 2009).

Birçok çalışma son yıllarda emeklilik döneminin emekliler üzerindeki etkisini araştırmıştır. Bu çalışmalar emeklilik döneminde ortaya çıkan yeni roller, görevler, hedefler, yeni ilgiler ve uyum süreçleri gibi pozitif noktalara odaklanmaktadır (Dorfman & Moffett, 1987; Wang, Henkens & van Solinge, 2011; Oztop & Pekmezci, 2014; Matthews & Brown, 1987 ve Fitzpatrick & Vinick, 2003). Bu konuda çalışma yapan diğer araştırmacılar ise bu dönemin emekli bireyler üzerinde olumsuz duygulara (Szinovacz, 2000) hatta depresyona (Kim & Moen, 2002) yol açabileceğini ve böylece bu bireylerin uyum sağlamalarının daha zor olacağını ifade etmektedir (Atchley, 1982).

Son zamanlarda yapılan önemli sayıdaki çalışma emeklilik doyumu ile yaşam doyumu (Atchley, 1982), evlilik doyumu (Moen, Kim & Hofmeister 2001), sosyal destek (Miller & Parks, 1999) ve emekli olma nedenleri arasındaki ilişkiye (Floyd vd., 1992) vurgu yapmaktadır. Diener (1999) emeklilik doyumu ile yaşam doyumu arasında anlamlı pozitif düzeydeki ilişkiyi ortaya koymuştur. Diğer bir çalışma ise emeklilik döneminin yaşam doyumu üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu belirtmiştir (Walker, Kimmel, & Price, 1981). Sonuç olarak, emeklilik ile yaşam doyumu arasındaki ilişkinin çok yönlü olduğu söylenebilir (Szinovacz, 2003).

Emeklilik çift ilişkisini de etkilemektedir (Solinge & Hankens 2005). Bir birey emekli olduğunda diğer eşin evlilik doyumu olumsuz yönde etkilenmektedir (Fitzpatrick & Vinick, 2003). Bazı çalışmalar emekliliğe geçişin evlilik doyumunu azalttığını ortaya koymuştur (Ekerdt & Vinick, 1996; Harbert, Vinick, & Ekerdt, 1992). Evliliğin niteliği emekliliğe geçiş sürecini kolaylaştıran önemli bir güç kaynağı olarak görülebilir. Evlilik doyumları daha az olanlar emeklilik dönemine dezavantajlı olarak girmekte ve uyum konusunda zorluk çekmektedir (Myers & Booth, 1996). Evlilikte etkileşimin yüksek olması emeklilik döneminde doyumun önemi bir yordayıcısıdır (Davey & Szinovacz, 2004). Mutlu olan çiftler emekliliği dört gözle beklerken birlikte daha çok zaman geçirmektedir, ancak evliliklerinde problem yaşayan bireyler ise benzer beklentiye sahip olmadıkları gibi bu süreci geciktirebilirler (Szinovacz & DeViney, 2000).

Çeşitli çalışmalar sosyal destek ile emeklilik arasındaki ilişkiyi araştırmıştır (Bosse, Aldwin, Levenson, & Ekerdt, 1987; Bosse, Aldwin, Levenson, & Workman-Daniels, 1990). Miller ve Parkes (1999) emeklilerin sahip oldukları sosyal desteğin emeklilik doyumunun bir göstergesi olduğunu bulmuşlardır. Bu çalışmaya göre sosyal destek emeklilik doyumunu pozitif yönde artıran önemli bir değişkendir. Sosyal destek arttıkça emeklilik doyumu da artmaktadır.

Floyd ve arkadaşları (1992) emeklilik dönemi ile ilgili yapmış olduğu çalışmalarında, bireylerin emekli olma nedenleri ile emeklilik doyumları arasında ilişki olduğunu ileri sürmüştür. Bu çalışma stres veya baskı nedeniyle emekli olanların ilgi ve hobileri için emekli olanlara göre daha zor uyum sağladıkları ve emeklilik sonrası daha az doyumuna sahip olduklarını ortaya koymuştur. Buna karşın ilgi ve hobilerine daha çok zaman ayırmak için emekli olanların daha kolay emeklilik dönemine geçiş

sağladıklarını ve daha yüksek düzeyde emeklilik doyumuna sahip olduklarını bulmuşlardır.

Bu çalışma Türkiye’de farklı şehirlerden, farklı eğitim ve SES düzeyinden, farklı meslek grubundan, çok sayıda kişi üzerinde uygulanması bakımından önemlidir. Ayrıca, bu çalışma emeklilik doyumunu, yaşam doyumunu, evlilik doyumunu, sosyal destek ve emekli olma nedeni arasındaki ilişkileri vurgulaması bakımından alan yazına katkı sağlamaktadır. Bu çalışmanın amacı sosyal destek, yaşama doyumunu, evlilik doyumunu ve emeklilik doyumunu arasındaki ilişkiyi ve bu değişkenlerin emeklilik doyumunu yordayıp yordamadığını ortaya koymaktır. Ayrıca, bu çalışmanın amacı bireylerin emekli olma nedenlerine göre emeklilik doyum düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını Türk örneklem üzerinde araştırmaktır.

Yöntem

Örneklem

2014 yaz dönemi formasyon eğitimine katılan 1332 öğretmen adayının evli olan ebeveyni veya yakını emeklilik dönemi doyumunu araştıran bu çalışmaya katılmıştır. Analiz yapılmadan önce veri girişlerinin doğruluğu kontrol edilmiş ve ölçme araçlarının tam olarak doldurulmaması, çalışma yılının çok kısa olması ve emekli olma şartını taşıyama vb. nedenlerle gerekli şartları taşımayan veya normal dağılımın dışında bulunan 315 katılımcı araştırmadan çıkarılmıştır. Nihai olarak 474’ü (% 46.6) kadın ve 543’ü (% 53.4) erkek olmak üzere Türkiye’nin 60 farklı şehrinde 1017 evli emekliye ait veri analize dâhil edilmiştir (SD = .49). Tablo 1’de katılımcılar ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Tablo.1 Katılımcılarla İlgili Betimsel Veriler

	Sayı	Min-Maks	Ortalama	SS
Yaş	1017	40-89	58.75	7.71
Evlilik Süresi	1017	10-73	35.17	8.97
Emeklilik Süresi	1017	1-25	9	9.59
Çalışma Süresi	1017	10-73	26.66	6.29
Aylık Ev Geliri (TL)	1017	400-7000	1416.35	690.14
Çocuk Sayısı	1017	0-17	2.78	1.33
Evdeki Çocuk Sayısı	1017	0-7	.96	1.01
Eğitim Durumu	Frekans	Yüzde		
Okuryazar değil	6	.6		
Okuryazar	3	.3		
İlkokul	312	30.7		
Ortaokul	103	10.1		
Lise	329	32.4		
Üniversite	262	25.8		
Lisans Üstü	2	.2		
Toplam	1017	100		

Veri Toplama Süreci

Çalışmaya katılan emekli katılımcılar ile Süleyman Demirel Üniversitesi, Eğitim Fakültesinde yaz formasyon programına katılan öğretmen adayları aracılığıyla iletişim kurulmuştur. Formasyon dersleri boyunca yazar çalışmanın amacı, çalışmada kullanılacak ölçme araçları ve dikkat edilmesi gereken hususlar hakkında öğretmen adaylarına bilgi vermiştir. Öğrencilere bilgilerin gizliliği ve gönüllük esasının öneminden bahsedilmiştir. Katılımcılara ait bilgiler öğretmen adayları tarafından yaklaşık iki hafta sonra araştırmacıya teslim edilmiştir. Öğretmen adaylarının çalışmaya yönelik motivasyonu ve çalışmanın güvenilirliğini artırmak için ölçme araçlarını düzgün ve tam olarak dolduranlara sınav için 10 puan verilmiştir.

Veri analizi

Frekans, yüzde, ortalama, standard sapma vb. temel istatistikler, levene testi, q q plot analizi, histogram, adım adım regresyon analizi (stepwise regression analysis) ve tek yönlü varyans analizleri için Windows için geliştirilmiş SPPS 15 istatistik programı (SPPS Inc., Chicago, IL, ABD) kullanılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Emeklilik Doyum Envanteri. Floyd ve arkadaşları (1992) tarafından geliştirilen 51 maddelik emeklilik doyum envanteri Yazar (2014) tarafından geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılarak Türkçeye uyarlanmış 47 maddelik Likert tipi bir ölçme aracıdır. İlk üç madde emeklilik öncesi çalışma koşulları ve emeklilik dönemine ilişkin beklentileri ölçmektedir. Bu bölüm 1 (hiç memnun veya tatmin edici değil) ve 7 (çok tatmin edici veya memnun) arasında puanlanmaktadır. 4 ila 18. maddeler emekli olma nedenini ortaya koyan ölçek kısmıdır ve 1 (çok önemli) ve 6 (çok önemsiz) arasında puanlanmaktadır. Bu ölçek 4 alt boyuttan oluşmaktadır: 4, 5 ve 6. maddeler şartlardan dolayı, 8, 9, 10 ve 11. maddeler işveren baskısı, 7, 12, 13 ve 14. maddeler ilgi ve hobiler ve 15, 16, 17 ve 18. maddeler ise stres nedeniyle emekli olma alt boyutunu temsil etmektedir. 19. madde açık uçlu bir soru olup, diğer sebepleri sormaktadır ve danışma sürecine yönelik olarak eklenmiştir. Sonraki 11 madde emeklilik dönemi doyum düzeyini ölçen ölçektir ve iki alt boyuttan oluşmaktadır. Maddeler 0 (uygun değil) ve 6 (çok memnun) arasında puanlanmaktadır. Toplam puanın yüksekliği doyumun yüksek olduğunu göstermektedir. 20 ve 27 arasındaki maddeler sağlık, evlilik ve ev ile ilgili doyum ve 28, 29 ve 30. maddeler ise kamu hizmetleri ile ilgili doyum düzeyini ölçmektedir. 31.ve 32. maddeler emeklilik dönemi uyum ve değişim düzeyini ölçmekte ve 1 (çok zor / çok daha kötü) ve 6 (çok kolay / çok daha iyi) arasında puanlanmaktadır. 33, 34 ve 35. maddeler ise mevcut sosyal düzeyini ölçmekte ve 1 (asla) ve 5 (her zaman) arasında puanlanmaktadır. 36. ve 46. maddeler ve arasında kalan maddeler emeklilik doyumunu arttıran etkenleri ortaya koyan 3 alt boyuttan oluşan bir ölçektir ve 1 (çok önemsiz) ve 5 (çok önemli) arasında puanlanmaktadır. 38, 40, 42, 44 ve 46. maddeler sosyal aktivite düzeyini ait alt boyutu, 41, 43 ve 45. maddeler düşük stres düzeyini gösteren alt boyutu ve 36, 37 ve 39. maddeler özgürlük ve kontrol alt boyutunu oluşturmaktadır. 47. Madde genel emeklilik düzeyini ölçmekte olup 1 (çok tatmin değil) ve 7 (çok tatmin) arasında puanlanmaktadır.

Çift Uyum Ölçeği (Dyadic Adjustment Scale). Spanier tarafından (1976) geliştirilen, geçerlik ve güvenilirliği Fıfıloğlu ve Demir (2000) tarafından yapılan Çiftler Uyum Ölçeği 32 maddeden oluşmaktadır. Ölçek sorularının 30 tanesi 5 ile 7 seçenek arasında değişen, cevap formatı likert tarzı sorulardır. Bu soruların çoğu her zamandan hiçbir zamana kadar sıralanan seçeneklerle 0-7 arasında değişen puanlara sahiptir. Diğer 2 soru ise evet veya hayır cevabı gerektiren tarzda düzenlenmiş olup 0 veya 1 olarak puanlanmıştır. Ölçeğin toplam puanı 0-151 arasındadır. Sher ve Baucom (1993) ölçeğin değerlendirilmesi açısından güvenilir kesme noktasının 101 puan olduğunu bildirmiştir. Ölçeğe göre alınan puan ne kadar yüksekse, ilişkinin kalitesi veya evlilik doyumu da o denli yüksek olarak değerlendirilmektedir. Tüm ölçek için güvenilirlik katsayısı 0.96 iken alt bölümler için 0.73 ile 0.94 arasında değişmektedir (Fıfıloğlu ve Demir 2000). Ölçek, eşler arası tatmin (dyadic satisfaction), eşler arası birliktelik (dyadic cohesion), eşler arası fikir birliği (dyadic concensus) ve eşler arası duygulanım (dyadic expression) ifadesi olmak üzere 4 alt bölümden oluşmaktadır. Ölçekte yer alan sorularda 16-23, 31,32 eşler arası tatmin, 24-28 eşler arası birliktelik, 1-3, 5, 7-15 eşler arası fikir birliği ve 4, 6, 29, 30. sorular eşler arası duygulanım ifadesi ile ilgilidir (Fıfıloğlu ve Demir 2000). Bu çalışmada tüm ölçek için güvenilirlik katsayısı 0.88 bulunmuştur.

Yaşam Doyum Ölçeği. Yaşam doyum ölçeği Diener, Emmons, Larsen ve Griffin (1985) tarafından geliştirilmiştir. Bu ölçek Köker (1991) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek 5 maddelidir ve yedi seçenekten oluşan likert tipi bir ölçme aracıdır (1=Hiç uygun değil, 7 = çok uygun). Ölçme aracından alınabilecek minimum skor 7 ve maksimum skor ise 35'dir. Test-tekrar-test güvenilirlik kat sayısı 0.85'dir. Mevcut çalışmada Cronbach's alpha kat sayısı 0.81 olarak bulunmuştur.

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği. Ölçek Zimet, Dahlem, Zimet ve Farley (1988) tarafından geliştirilmiştir. ÇBASDÖ 12 maddeden oluşan bireyin sosyal destek yeterliliğini ölçen Tamamen Katılmıyorum (1) ile Tamamen Katılıyorum (7) arasında değişen 7'li Likert tipinde bir kendini değerlendirme ölçeğidir. Ölçek algılanan sosyal desteğin kaynağını aile, arkadaşlar ve özel bir insan olmak üzere üç alt boyutta ölçebilmektedir. Ölçeğin iç tutarlık katsayısının alt ölçeklerde farklı örneklerde .79 ve .98 arasında, test tekrar test katsayısı ise 2-3 aylık periyotlarla ölçüldüğünde .72 ve .85 arasında değiştiği gözlenmiştir. Ölçeğin Türkçeye ilk adaptasyonu Eker ve Arkar (1995) tarafından yapılmıştır ve daha sonra yeniden gözden geçirilerek (Eker, Arkar ve Yıldız, 2001) ölçeğe son hali verilmiştir. Ölçeğin Türkçe formu, orijinalinde olduğu gibi algılanmış sosyal desteğin kaynağını gösteren (arkadaş, aile ve özel bir insan) üç alt ölçekten ve 12 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin güvenilirlik çalışmaları .80 ile .95 arasında değişen yüksek tutarlılık düzeylerine sahip olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada güvenilirlik kat sayısı .87 olarak bulunmuştur. Elde edilen puanın yüksek olması, algılanan sosyal desteğin yüksek olduğunu göstermektedir.

Araştırma Bulguları

Analizlere başlamadan önce, çalışmadaki değişkenlerin doğru bir şekilde girilip girilmediği ve normal dağılım gösterip göstermediği levne testi, histogram ve q q plot analizi ile kontrol edilmiştir. Doğru girilmeyen veya normal dağılımın dışında olan 315 veri çıkarılmış ve analizler 1017 veri üzerinde yapılmıştır. Skewness ve kurtosis değerlerinin sırasıyla -0.85 ile -0.31 ve -0.45 ile 0.81 arasında değiştiği

görülmüştür. Bu analizler verilerin regresyon ve varyans analizleri için uygun olduğunu göstermektedir. Tablo 2’de değişkenlere ait korelasyon değerleri, ortalama puanlar, minimum ve maksimum değerler ve Standard sapma değerleri verilmiştir.

Tablo.2 Emeklilik Doymu, Yaşam Doymu, Sosyal Destek ve Evlilik Doymu arasındaki Korelasyon Değerleri, Ortalama Puanlar, Minimum ve Maksimum Puanlar ve Standard Sapmalar

	1	2	3	4	\bar{x}	Ss	Min.	Maks.
1.Emeklilik Doymu	1				46.28	8.08	18	66
2.Yaşam Doymu	.49*	1			22.46	6.21	7	35
3. Sosyal Destek	.36*	.34*	1		62.43	13.02	17	84
4.Evlilik Doymu	.42*	.32*	.22*	1	106.23	17.61	31	146

*p<.001

Tablo 2 incelendiğinde, katılımcıların emeklilik doymu, yaşam doymu, sosyal destek ve evlilik doymu korelasyon puanlarının yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca, emeklilik doymu ile yaşam doymu ($r = .49$), sosyal destek ($r = .36$) ve evlilik doymu ($r = .42$) arasında yüksek düzeyde istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönde bir korelasyon gözlemlenmektedir. Bu sonuca göre, yaşam doymu, sosyal destek ve evlilik doymu arttıkça emeklilik doymu da yükselmektedir.

Yaşam doymu, sosyal destek ve evlilik doymu değişkenlerinin emeklilik doymu değişkenini yordama düzeylerini belirlemek amacıyla adım adım regresyon analizi yapılmıştır ve sonuçlar tablo 3’te verilmiştir.

Tablo.3 Emeklilik Doymununun Yordayıcısı olarak Yaşam Doymu, Sosyal Destek ve Evlilik Doymu: Adım Adım Regresyon (Stepwise Regression)

Değişken	β	t	p	R	R ²	F	p
1.Yaşam Doymu	0.63	17.71	0.000*	0.24	.24	313.73	0.000*
2. Yaşam Doymu	0.51	14.36	0.000*	0.31	.08	230.30	0.000*
Evlilik Doymu	0.13	10.60	0.000*				
3. Yaşam Doymu	0.44	12.08	0.000*	0.34	.03	177.14	0.000*
Evlilik Doymu	0.12	9.83	0.000*				
Sosyal Destek	0.12	7.00	0.000*				

*p<.001

Tablo 3 incelendiğinde yaşam doymu, evlilik doymu ve sosyal destek değişkenlerinin hep birlikte emeklilik doymunu anlamlı bir şekilde yordadığı ($p<.000$) ve emeklilik doymundaki varyansın %34’ünü açıkladığı gözlemlenmektedir. Emeklilik doymunu yordama yüzdelerine göre değişkenler yaşam doymu, evlilik doymu ve sosyal destek olarak sıralanabilir.

Katılımcıların emekli olma nedenlerine göre emeklilik doymunun farklılaşp farklılaşmadığını görmek için varyans analizi yapılmıştır. Kendi ilgi ve hobilerine daha fazla zaman ayırmak için emekli olanların stres, baskı veya diğer şartlardan dolayı

emekli olanlara göre daha fazla emeklilik doyumunu sağlayacağı ve daha kolay uyum sağlayacağı öngörülmüştür (Floyd vd., 1992).

Tablo.4 Emekli olma Nedenlerine göre Emeklilik Doyumu

Değişken	F	Scheffe testi
Emeklilik Doyumu	29.79*	İH > S, ŞD, İB ^a
Uyum	3.29**	İH > S, ŞD, İB
Değişim	9.10*	İH > S, ŞD, İB

** p < .05, * p < .001

^a İlgili ve Hobiler (İH), Stres (S), Şartlardan Dolayı (ŞD), İşveren Baskısı (İB)

Yapılan Anova ve Scheffe testleri ilgi ve hobileri için (x = 48.15) daha çok zaman harcamak amacıyla emekli olanların stres nedeniyle (x = 44.34), şartlardan dolayı (x = 43.03) ve işveren baskısıyla (x = 41.34) emekli olanlarla kıyaslandığında daha kolay uyum sağladıkları ve daha çok emeklilik doyumuna sahip olduklarını ortaya koymuştur.

Tartışma ve Sonuçlar

Bu çalışmada, yaşam doyumunu, evlilik doyumunu ve sosyal destek değişkenleri ile emeklilik doyumunu arasındaki ilişki ve bu değişkenlerin emeklilik doyumunu yordama düzeyleri araştırılmıştır. İlâveten, emekli olma nedenleri ile emeklilik dönemine uyum ve emeklilik doyumunu arasındaki ilişki incelenmiştir. Bir başka deyişle, emekli olma nedenine göre emeklilik sürecine uyum ve emeklilik doyumunu düzeyinin farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır.

Emeklilik doyumunu ile yaşam doyumunu arasındaki ilişkinin karşılıklı olduğu söylenebilir. Mevcut çalışmada, emeklilik doyumunu ile yaşam doyumunu arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki ortaya konmuştur. Bir başka deyişle emeklilik doyumunun yüksek olması yaşam doyumunu ayrıca yaşam doyumunun yüksek düzeyde olması emeklilik doyumunu olumlu yönde artırmaktadır. Ayrıca, bu çalışmada yaşam doyumunu emeklilik doyumunun en önemli yordayıcısı olarak bulunmuştur. İlgili literatür bu çalışmada elde edilen bulguyu desteklemektedir (Floyd vd., 1992; Gall, Evans, & Howard, 1997; Szinovacz, 2003). Bu çalışmalar emeklilik doyumunu ile yaşam doyumunu arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiyi ortaya koymuştur. Floyd ve arkadaşlarının (1992) yaptığı çalışmada, emeklilik doyumunu ile yaşam doyumunu arasında karşılıklı pozitif anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu çalışmaya göre yaşam doyumunu emeklilik doyumunu artırmada önemli bir etken olarak ortaya konmuştur.

Bu çalışmada ayrıca, evlilik doyumunu değişkeninin emeklilik doyumunu önemli düzeyde açıkladığı bulunmuştur. Bir başka deyişle, evlilik doyumunu emeklilik doyumunu olumlu yönde etkilemektedir. Bu bulgu Harbert ve arkadaşlarının çalışması (1992), Fitzpatrick ve Vinick 'in yaptığı çalışma (2003), Mutran ve arkadaşlarının (1997) yaptığı çalışma ve Szinovacz ve DeViley'in (2000) yapmış olduğu çalışma ile benzerlik göstermektedir. Bu çalışmalara göre evlilik doyumunu yüksek olan bireyler emeklilik sürecine kendilerini daha hazır hissetmekte, emeklilikten daha fazla doyum sağlamakta ve emeklilik sürecine daha kolay uyum sağlamaktadır (Szinovacz & DeViney, 2000).

Mevcut çalışmada, emeklilik doyumunun en sonuncu yordayıcısı olarak sosyal destek değişkeni bulunmuştur. Buna göre sosyal destek değişkeninin emeklilik doyumunu önemli düzeyde etkilediği ve sosyal desteğe sahip olan bireylerin olmayanlara göre daha kolay uyum sağladığı söylenebilir. Bu bulgu çeşitli araştırmalar ile desteklenmektedir (Bosse vd., 1987, Bosse vd., 1990; Miller & Parkes, 1999). Sonuç olarak sosyal destek değişkeni emeklilik doyumunu açıklamada anlamlı bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

Son olarak bu çalışmada, bireylerin stres, baskı, olağan dışı etkenler ve ilgi ve hobilerini yerine getirme gibi emekli olma nedenleri açısından emeklilik doyumunu düzeyi ve uyum sağlama süreçlerinin farklılaşp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Yapılan Anova analizi ve Scheffe testi ile ilgi ve hobileri için emekli olan bireylerin diğerlerine göre daha kolay uyum sağladığı ve daha fazla emeklilik doyumuna sahip oldukları bulunmuştur. Bu bulgu Floyd ve arkadaşlarının (1992) yapmış olduğu araştırma ile desteklenmektedir. Bu çalışmada, ilgilerini yerine getirmek için emekli olanların emeklilik dönemine daha kolay uyum sağladığı, daha fazla doyum sağladığı ve daha fazla güç kaynaklarına sahip oldukları ortaya konmuştur.

Mevcut araştırma 60 farklı şehirden, farklı ekonomik gelir ve eğitim düzeyinden, farklı yaş ve meslek grubundan emekliye ulaşmıştır. Bu çalışma ayrıca hemen hemen eşit sayıda kadın ve erkek emekli katılımcıyı dâhil etmesi ve emekliler hakkında çeşitli demografik değişkenleri sağlaması bakımından önemlidir. Türkiye ölçeğinde emeklilik doyumunu, yaşam doyumunu, evlilik doyumunu, sosyal destek ve emekli olma nedenleri arasındaki ilişkiyi ortaya koyması bakımında ilgili alan yazına önemli katkılar sağlamaktadır. Bu çalışmanın güçlü yanlarından biri de kesitsel bir nitelikte olmasıdır. Kesitsel nitelikte çalışmalar okuyucuya mevcut durum hakkında bilgi sağlar. Ayrıca, yaşam döngüleri üzerine çalışan gelişim psikologları, danışman ve aile danışmanları için de önemli veriler ortaya koymaktadır.

Bunların yanında, bu çalışmanın bazı sınırlılıkları da söz konusudur. Kesitsel araştırma modellerinin avantajlarının yanında dezavantajları da vardır. Bu tür araştırmalar değişkenler arasında sebep sonuç ilişkisini göstermezler. Bu çalışmanın zayıf yönlerinden biri de emekli bireylerle doğrudan iletişim kurulamamasıdır. Bu durum katılımcıların değişkenler hakkında görüşlerini tam olarak yansıtmasına engel olmuş olabilir. Gelecekte yapılacak olan çalışmalar emeklilik öncesi ve sonrası dönemleri karşılaştırmayı da içerecek şekilde boylamsal araştırma modeli olarak tasarlanabilir. Ayrıca, bireysel olarak emekli bireylerle görüşme veya danışma yapılması daha detaylı bilgi sağlanması açısından önemlidir. Böylece nicel araştırma nitel yöntemle desteklenmiş olabilir. Ayrıca, gelecekte yapılacak diğer çalışmalar emeklilik doyumunu çeşitli demografik değişkenler açısından da ele alıp inceleyebilir.

KAYNAKLAR

- Atchley, R. C. (1982). Retirement as a social institution. *Annual Review of Sociology*, 263-287.
- Bossé, R., Aldwin, C. M., Levenson, M. R., & Ekerdt, D. J. (1987). Mental health differences among retirees and workers: findings from the Normative Aging Study. *Psychology and aging*, 2(4): 383.

- Bossé, R., Aldwin, C. M., Levenson, M. R., Workman-Daniels, K., & Ekerdt, D. J. (1990). Differences in social support among retirees and workers: findings from the Normative Aging Study. *Psychology and Aging, 5*(1): 41.
- Çakır, Ö., Çınar, E., & Denizli, U. (2014). Phenomenon of working after retirement and its relation with quality of life in Turkey1. *European Journal of Research on Education, 2*(2): 45-54.
- Davey, A., & Szinovacz, M. E. (2004). Dimensions of marital quality and retirement. *Journal of Family Issues, 25*(4): 431-464.
- Diener, E., Emmons, R.A., Larsen, R.J. & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment, 49*: 71-75.
- Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E., & Smith, H. L. (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological bulletin, 125*(2): 276.
- Dorfman, L. T., & Moffett, M. M. (1987). Retirement satisfaction in married and widowed rural women, *The Gerontologist, 27*(2): 215-221.
- Eker, D. ve Arkar, H. (1995). Çok boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikoloji Dergisi, 34*: 45-55.
- Eker, D., Arkar, H. ve Yıldız, H. (2001). Çok boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin gözden geçirilmiş formunun faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi, 12*: 17-25.
- Fışıloğlu, H., Demir, A. (2000). Applicability of the Dyadic Adjustment Scale for measurement of marital quality with Turkish couples. *European Journal of Psychological Assessment, 16*: 214-218.
- Fiske, M., & Chiriboga, D. A. (1990). Change and continuity in adult life. Jossey-Bass.
- Fitzpatrick, T. R. & Vinick, B. (2003). The impact of husbands' retirement on wives' marital quality. *Journal of Family Social Work, 7*(1): 83-100.
- Floyd, F. J., Haynes, S. N., Doll, E. R., Winemiller, D., Lemsky, C., Burgy, T. M., & Heilman, N. (1992). Assessing retirement satisfaction and perceptions of retirement experiences. *Psychology and Aging, 7*(4): 609-621.
- Gall, T. L., Evans, D. R., & Howard, J. (1997). The retirement adjustment process: Changes in the well-being of male retirees across time. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences, 52*(3): 110-117.
- Harbert, E. M., Vinick, B. H., & Ekerdt, D. J. (1992). Analyzing popular literature: Emergent themes on marriage and retirement. *Qualitative methods in family research, 263-278*.
- Kim, J. E. & Moen, P. (2002). Retirement transitions, gender, and psychological well-being: a life-course, ecological model. *Journal of Gerontology, 57*, (3): 212-222.
- Köker, S. (1991). Normal ve sorunlu ergenlerin yaşam doyumu düzeylerinin karşılaştırılması [Comparison of normal and problematic adolescents' level of life satisfaction]. Mastır Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Leung, C. S., & Earl, J. K. (2012). Retirement Resources Inventory: Construction, factor structure and psychometric properties. *Journal of Vocational Behavior, 81*(2): 171-182.
- Matthews, A. M., & Brown, K. H. (1987). Retirement as a Critical Life Event The Differential Experiences of Women and Men. *Research on aging, 9*(4): 548-571.

- Miller, P. G., & Parks, C. W. (1999). *Perceived health and coping in retired older adults*. Gerontological Society of America Sempozyumu, San Francisco.
- Moen, P., Kim, J. E. & Hofmeister, H. (2001). Couples' work/retirement transitions, gender, and marital quality. *Social Psychology Quarterly*, 64(1): 55-71.
- Mutran, E. J., Reitzes, D. C., & Fernandez, M. E. (1997). Factors that influence attitudes toward retirement. *Research on Aging*, 19(3): 251-273.
- Myers, S. M., & Booth, A. (1996). Men's retirement and marital quality. *Journal of Family Issues*, 17(3): 336-357.
- Oztop, H., & Pekmezci, (2014). P. Mobility in the Retirement Period—An Assessment of the Current Situation. *Journalism and Mass Communication*, 4 (3), 209-214.
- Spanier, G. B. (1976). Measuring dyadic adjustment: A new scale for assessing the quality of marriage and similar dyads. *Journal of Marriage and the Family*, 38: 15-28.
- Szinovacz, M. E. (1980). Female retirement: Effects on spousal roles and marital adjustment. *Journal of Family Issues*, 1(3): 423-440.
- Szinovacz, D., & Ekerdt, D. J. (1996). Families and retirement. *Aging and the family: Theory and research*, 375-400.
- Szinovacz, M, E. (2000). Changes in housework after retirement: a panel analysis. *Journal of Marriage and the Family*, 62: 78-92.
- Szinovacz, M. E., & DeViney, S. (2000). Marital characteristics and retirement decisions. *Research on aging*, 22(5): 470-498.
- Szinovacz, M. E. (2003). Contexts and pathways: Retirement as institution, process, and experience. *Retirement: Reasons, processes, and results*, 6-52.
- Van Solinge, H., & Henkens, K. (2005). Couples' adjustment to retirement: a multi-actor panel study. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 60(1): 11-20.
- Walker, J. W., Kimmel, D. C., & Price, K. F. (1980). Retirement style and retirement satisfaction: Retirees aren't all alike. *The International Journal of Aging and Human Development*, 12(4): 267-281.
- Wang, M., Henkens, K., & van Solinge, H. (2011). Retirement adjustment: A review of theoretical and empirical advancements. *American Psychologist*, 66(3): 204.
- Zaniboni, S., Guglielmi, D., Depolo, M. & Fraccaroli, F. (2009). Contribution to the validation of the Italian version of the retirement satisfaction inventory, *Bollettino Di Psicologia Applicata*, 257: 13-22.
- Zimet, G. D., Dahlem, N. W., Zimet, S. G., & Farley, G. K. (1988). The Multidimensional scale of perceived social support. *Journal of Personality Assessment*, 52: 30-41.